

ISTOTA, FUNKCJE I ZNACZENIE RACHUNKOWOŚCI

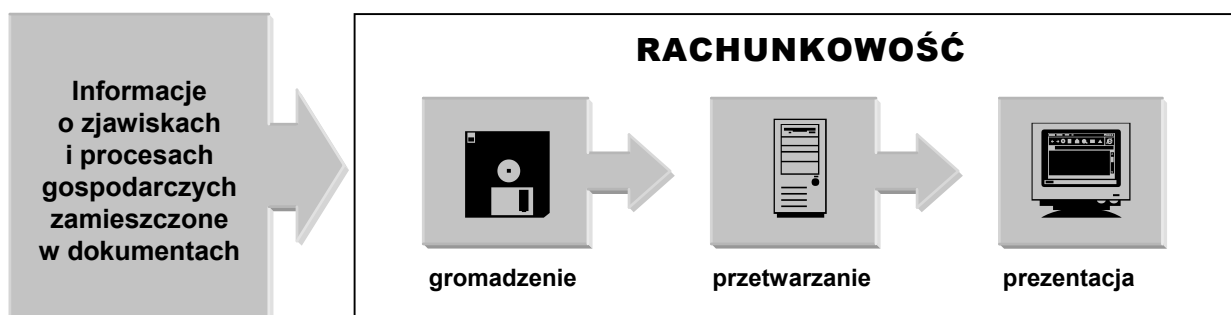
1. 1. PRZESŁANKI POWSTANIA I ROZWOJU RACHUN- KOWOŚCI

Niedoskonałość ludzkiej pamięci powoduje konieczność rejestrowania różnych informacji po to, aby były one dostępne wtedy, gdy są potrzebne. Informacje te mogą dotyczyć różnych dziedzin życia, również zjawisk gospodarczych. Rejestrowanie informacji o zjawiskach gospodarczych jest określane jako ewidencja gospodarcza. Archeologowie odnaleźli dowody prowadzenia przez ludzi ewidencji gospodarczej już w starożytnych państwach. Oczywiście na początku ewidencja ta była bardzo ograniczona i obejmowała przede wszystkim ewidencję majątku. Była ona prowadzona przy wykorzystaniu dostępnych źródeł rejestrowania informacji (np. za pomocą znaków umownych utrwalanych na tablicach glinianych). W miarę rozwoju ludzkości następował również rozwój ewidencji gospodarczej. Stopniowo ewidencja ta zaczynała obejmować także wpływy i wydatki oraz należności i zobowiązania. Również proste sposoby rejestrowania informacji podlegały ewolucji, a po wynalezieniu i upowszechnieniu papieru, zaczęto ją prowadzić na papierze, a znaki umowne zostały zastąpione przez zapisy literowe i liczbowe.

Przełomowym okresem dla rozwoju rachunkowości było średniowiecze i odrodzenie;

wówczas wraz z rozwojem handlu i bankierstwa nastąpił rozwój sposobu ewidencji informacji o zdarzeniach gospodarczych. Głównymi ośrodkami handlu i bankierstwa były miasta włoskie i dlatego we Włoszech najsilniej odczuwano potrzebę posiadania wiarygodnych informacji o dłużnikach i wierzycielach. Kupcy i bankierzy prowadzili zapisy dotyczące dłużników, wielkości ich długów i terminów, w jakich dług powinien być zwrócony. Po zwróceniu długu przez dłużnika również ten fakt był przez nich rejestrowany. Kupcy prowadzili też ewidencję posiadanego przez nich majątku rzeczowego.

We Włoszech powstały pierwsze opracowania na temat prowadzenia ewidencji gospodarczej. Za twórcę podstaw teoretycznych rachunkowości uważany jest Luca Pacioli, autor dzieła „Summa di Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita” („Zasady arytmetyki, geometrii, proporcji i proporcjonalności”). Dzieło to zostało wydane w Wenecji w 1494 roku. Luca Pacioli zawarł w nim podstawowe metody rachunkowości, które przetrwały do dziś. Początkowo rachunkowość była wykorzystywana przez kupców i bankierów. Z czasem coraz większego znaczenia zaczęła nabierać działalność wytwórcza. Wrazem tego było powstawanie manufaktur, a następnie przedsiębiorstw przemysłowych, które również stosowały rachunkowość. Właściciele przedsiębiorstw przemysłowych po-

Rys. 1. Rachunkowość jako system gromadzenia, przetwarzania i prezentacji danych

trzebowali informacji o kosztach wytwarzania, czego wyrazem było powstanie rachunku kosztów. Dalszy rozwój życia gospodarczego i postęp naukowo-techniczny wymuszał rozwój rachunkowości, gdyż musiała ona obejmować swoim zakresem coraz to nowe zjawiska gospodarcze.

1. 2. ISTOTA I ZNACZENIE RACHUNKOWOŚCI ORAZ JEJ POWIĄZANIA Z DZIAŁALNOŚCIĄ GOSPODARCZĄ

Osoby prowadzące działalność gospodarczą potrzebują informacji dotyczących własnego przedsiębiorstwa. Informacje te są wykorzystywane jako instrument wspomagający planowanie, kontrolę i ochronę mienia, a także do obliczania wyników działalności i ustalania wysokości podatków. Informacji takich dostarcza rachunkowość. Jednak istota rachunkowości w gospodarce rynkowej jest znacznie szersza, gdyż polega również na dostarczaniu informacji, które są wykorzystywane do wyceny wartości przedsiębiorstwa oraz do rozpoznawania i oceny ryzyka przez właścicieli i przyszłych inwestorów.

Rachunkowość jest to kompleksowy, uniwersalny i sformalizowany system gromadzenia, przetwarzania i prezentacji danych o zachodzących zjawiskach i procesach gospodarczych (rys. 1.).

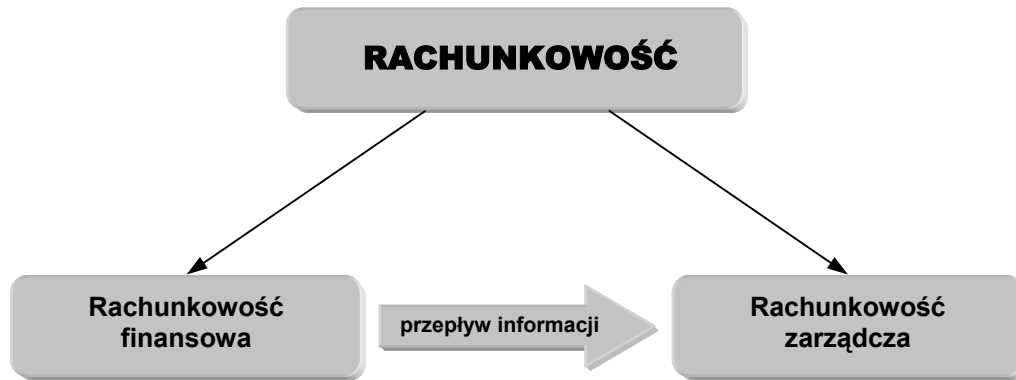
Jest on prowadzony systematycznie, chronologicznie¹, wyczerpująco, w uporządkowany sposób i zgodnie z zasadami rachunkowości po to, aby rzetelnie i jasno przedstawić informacje o sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowym² danej jednostki³.

Informacje o sytuacji majątkowej i finansowej oraz o wyniku finansowym jednostki dotyczą przeszłości, ale na ich podstawie podejmowane są decyzje dotyczące działalności jednostki w przyszłości. Informacjami, które dotyczą przeszłości zajmuje się *rachunkowość finansowa*, natomiast informacjami potrzebnymi do podjęcia decyzji dotyczących przyszłej działalności jednostki zajmuje się *rachunkowość zarządcza*. Rachunkowość finansowa i rachunkowość zarządcza to dwie podstawowe części rachunkowości (rys.2.).

¹ **Zapisy chronologiczne** dokonywane są według czasu powstania operacji (data dowodu księgowego). **Zapisy systematyczne** są prowadzone według innego kryterium niż czas – jest nim treść ekonomiczna zdarzeń gospodarczych. I tak wszelkie zdarzenia gospodarcze dotyczące wypłat środków pieniężnych z kasy i wpłat środków do kasy jednostki są grupowane poprzez zapisanie ich na jednym urzędzeniu księgowym.

² W pewnym uproszczeniu **wynik finansowy** jest to różnica między przychodami a kosztami związanymi z uzyskaniem tych przychodów.

³ **Podmiotami zobowiązanymi do prowadzenia rachunkowości** są nie tylko przedsiębiorstwa, ale także i inne organizacje. Dlatego też w przepisach dotyczących rachunkowości używa się określenia **jednostka**, przez które rozumieć należy wszystkie podmioty zobowiązane do prowadzenia rachunkowości. W dalszej części podręcznika pojęcie „jednostka” będzie wymiennie używane z pojęciami: „przedsiębiorstwo” lub „przedsiębiorca”.

Rys. 2. Rachunkowość finansowa i zarządcza

Rachunkowość finansowa dostarcza informacji o przeszłej sytuacji majątkowej i finansowej oraz o wyniku finansowym jednostki. Informacje te są wykorzystywane przede wszystkim przez właścicieli, a także przez odbiorców zewnętrznych: inwestorów, banki, organy podatkowe i urzędy statystyczne. Informacje dostarczane przez rachunkowość finansową i zawarte w sprawozdaniach finansowych jednostki są przygotowywane zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Dzięki temu można dokonywać porównań informacji pochodzących z różnych jednostek.

Rachunkowość zarządcza jest ukierunkowana na proces podejmowania przez menadżerów decyzji związanych z zarządzaniem jednostką. Wykorzystuje ona informacje pochodzące z rachunkowości finansowej.

W języku potocznym często spotykamy także określenia: „księgowość”, „uproszczona rachunkowość” i „uproszczone formy rachunkowości”. Zostaną one poniżej wyjaśnione.

Księgowość to pojęcie ukształtowane historycznie. Księgowość jest częścią rachunkowości, która zajmuje się ewidencją operacji gospodarczych w księgach rachunkowych w sposób chronologiczny i systematyczny. Ra-

chunkowość jest więc pojęciem znacznie szerszym niż księgowość⁴.

Uproszczona rachunkowość czy „uproszczona księgowość” oraz „uproszczone formy rachunkowości” czy „uproszczone formy ewidencji gospodarczej” to żargonowe określenia, które obejmują ewidencje i rejestry prowadzone po to, aby ustalić wysokość zobowiązania podatkowego. Z rachunkowością te ewidencje mają niewiele wspólnego, chociażby z tego powodu, że rachunkowość „jest kompleksowym, uniwersalnym i sformalizowanym systemem gromadzenia, przetwarzania i prezentacji danych o zachodzących zjawiskach i procesach gospodarczych...”. Rachunkowość gromadzi **wszystkie** informacje o zachodzących zjawiskach i procesach gospodarczych, a wszelkie ewidencje prowadzone dla celów podatkowych gromadzą **tylko te informacje, które mają wpływ na ustalenie wysokości zobowiązania podatkowego**.

PRZYKŁAD 1

Podjęcie gotówki z banku i wpłata jej do kasy przedsiębiorstwa zostanie zapisana w księgach rachunkowych, a pominięta w ewidencjach i rejestrach podatkowych, bowiem te operacje są objęte z punktu widzenia podatków.

⁴ Zakres rachunkowości zostanie omówiony w rozdziale 1.5.